

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Pārrobežu darbaspēks lauksaimniecībā"

(2008/C 120/05)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2007. gada 16. februārī saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt atzinumu par tematu

"Pārrobežu darbaspēks lauksaimniecībā".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2007. gada 31. oktobrī. Ziņotājs — *Martin Siecker* kgs.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 440. plenārajā sesijā, kas notika 2007. gada 12. un 13. decembrī (13. decembra sēdē), ar 104 balsīm par, 3 balsīm pret un 1 atturoties pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Darbaspēka migrācijai Eiropā ir tautsaimniecisks raksturs, un to izraisa darba ņēmēju brīva kustība ES, kur dažādu dalībvalstu starpā pastāv lielas labklājības līmeņa atšķirības. Lielais bezdarbs vairākās jaunajās dalībvalstīs un lēta, mazkvalificēta darbaspēka pieprasījums 15 vecajās dalībvalstīs uztur nepātrauktu darba meklētāju plūsmu.

1.2 Lai vecās dalībvalstīs varētu regulēt migrāciju no jaunajām dalībvalstīm, 2004. un 2007. gadā tika pieņemti pārejas pasākumi. Viens no pārejas pasākumu noteikšanas galvenajiem iemesliem bija veco dalībvalstu vēlme novērst pārāk lielas darba migrantu plūsmas izraisītu spriedzi darba tirgū, kas savukārt varētu sekmēt nelegālā darba izmantošanu.

1.3 Pārejas pasākumu rezultātā noticis tieši tas, ko vēlējās novērst, tos ieviešot. Ziņojumā par pārejas pasākumu darbību Eiropas Komisija secina, ka legāla darba ierobežojumi attiecībā uz migrantiem no jaunajām dalībvalstīm praksē ir izraisījuši nelegālā darba, "šķietamu pašnodarbināto" darba, fiktīvu pakalpojumu un ārpakalpojumu sniegšanas izplatību.

1.4 Izveidojusies paradoksāla situācija, kad 15 dalībvalstu ES lauksaimniecībā ir daudz sezonas darba, bet darba tirgus nepiedāvā pietiekami daudz vietējo darba ņēmēju. Pietiekams skaits migrējošo darba ņēmēju no jaunajām dalībvalstīm vēlas šo darbu veikt, bet daudzi no viņiem to nevar darīt ierobežojošo pārejas pasākumu dēļ. Darbaspēka pieplūdums lauksaimniecībā atšķiras kā pēc izcelsmes valsts, tā arī pēc uzņēmējvalsts atkarībā no tā, vai kādā valstī ir vai nav ieviesti pilnīgi vai daļēji pārejas pasākumi.

1.5 Minētajos apstākļos sezonas darbu uzņemas veikt nelegāli. Precīzu informāciju par to grūti iegūt, jo iesaistītas ir trīs puses, un katrai no tām ir savi iemesli neizpaust informāciju. Darba devēji, kas vēlas maksāt mazāk, nekā noteikts tiesību

aktos vai spēkā esošajos darba koplīgumos; darba ņēmēji, kuri piekrit strādāt par zemāku atalgojumu, nekā tas, kādu viņi ir tiesīgi saņemt saskaņā ar tiesību aktiem vai darba koplīgumiem; un negodīgi starpnieki, kuri ir pārlieku gatavi izmantot minēto situāciju, lai gūtu sev lielus ienākumus.

1.6 Daudzi šādi starpnieki piedāvā lētas izmaksas, bet to starpību galu galā sedz darba migranti, un viņiem jāsamierinās ar ienākumiem, kas ir zemāki par sociālo minimumu. Notiek arī tā, ka darba devēji, kas nolīgst sezonas strādniekus, starpniekiem maksā atbilstīgi tirgus cenām, bet starpnieki nenomaksā ienākumu nodokli un neveic sociālās iemaksas. Turklāt tādi starpnieki parasti sev patur arī daļu no migrējošo darba ņēmēju algas. Visbeidzot pastāv interneta vietnes ar telefona numuriem gan Austrumeiropā, gan Rietumeiropā, piedāvājot pašnodarbinātus darba ņēmējus, par kuriem nav jāmaksā nekādi nodokļi un nekādas darba devēja vai sociālās iemaksas.

1.7 Šāda situācija nav vēlama daudzējādā ziņā. Pamatprincipam jābūt tādām, ka pret migrējošajiem darba ņēmējiem visādā ziņā izturas tāpat kā pret vietējiem darba ņēmējiem, ar kuriem viņi strādā kopā. Par vienādu darbu jāmaksā vienāds atalgojums un jānodrošina labāka piekļuve sociālās drošības sistēmai. Tas ir svarīgi ne tikai tādēļ, lai darba ņēmēji būtu sociāli aizsargāti. Tas ir arī darba devēju saimnieciskajās interesēs (līdzvērtīgi godīgas konkurences apstākļi), kā arī dalībvalstu finanšu interesēs (nodokļi).

1.8 Eiropas Parlaments un Padome ir izstrādājuši priekšlikumu direktīvai, ar ko nosaka sankcijas darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu iedzīvotājus, kuri dalībvalstīs uzturas nelegāli. Priekšlikumā paredzētas saskaņotas sankcijas pret darba devējiem, preventīvi pasākumi, kā arī definēta laba prakse sankciju piemērošanā pret darba devējiem un paredzēta šādas prakses apmaiņa starp dalībvalstīm.

1.9 Kamēr ierobežojumi migrantiem no jaunajām dalībvalstīm nav atcelti, EESK aicina ierosināto direktīvu piemērot arī attiecībā uz darba devējiem, kas nelegāli nodarbina to ES dalībvalstu iedzīvotājus, uz kurām vēl attiecas ierobežojumi. Turklāt Komiteja uzskata, ka ir būtiski, lai Eiropas Savienība īpašu uzmanību pievērstu ne tikai direktīvas transponēšanai visu dalībvalstu tiesību aktos, bet arī tās praktiskai īstenošanai.

1.10 Nedeklarētā darba apkarošanā lietderīga ir Eiropas līmeņa viennozīmīga darba attiecību definīcija, kurā skaidri noteikta atšķirība starp uzņemšanos veikt darbu (pakalpojuma sniegšanu) un tā veikšanu darba devēja un darbaņēmēja attiecību ietvaros (darba līgumu). Starptautiskā darba organizācija (SDO) minētajā jautājumā ir izstrādājusi skaidrus ieteikumus. Saskaņā ar tiem godīgiem pašnodarbinātajiem, kuru specializācija nav tikai lēta, nekvalificēta darba piedāvājums, darba tirgū ir skaidrāks statuss un darbaņēmējiem tiek nodrošināta aizsardzība, uz kuru viņiem ir tiesības. EESK ir gandarīta, ka Eiropas Komisija ir apstiprinājusi priekšlikumu par sociālo partneru veiktu aptauju par (šķietamiem) pašnodarbinātajiem būvniecības nozarē. Tā pauž gandarījumu par to, ka Komisija minēto pētījumu arī finansē.

1.11. Nemot vērā legālā darba ierobežojumu izraisītās sekas, būtu labāk, ja, ES turpmāk paplašinoties, šādi pārejas noteikumi netiktu paredzēti. Turklāt EESK aicina Eiropas Komisiju apsvērt iespēju atcelt visus vēl pastāvošos ierobežojumus darbaņēmējiem no 12 valstīm, kas ES pievienojās 2004. un 2007. gadā. Liela daļa sociālo partneru Eiropā to principā vērtē atzinīgi, ar nosacījumu, ja Eiropas Savienība, valstis, kā arī sociālie partneri īsteno konkrētus pasākumus ar mērķi nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi pret migrējošajiem darbaņēmējiem.

2. Ievads

2.1 Saskaņā ar Lisabonas stratēģiju ES tautsaimniecībai nākotnē jābūt ļoti konkurētspējīgai, pamatotai uz ilgtspējīgu ražošanu un patēriņu, un tajā jāpanāk augsts sociālās kohēzijas līmenis.

2.2 Šobrīd ES ir samērā konkurētspējīga uz zināšanām balstīta tautsaimniecība, kuru raksturo ražošana un patēriņš, kas vēl nav pietiekoši ilgtspējīgi, un sociālā kohēzija, kas nebūt nav apmierinoša.

2.3 Šajā atzinumā galvenokārt skatīts pēdējais minētais aspekts, proti, sociālā kohēzija. ES daudz uzmanības tiek veltīts tautsaimniecības attīstībai un ilgtspējai, jo īpaši ražošanas ilgtspējai. Tā kā Lisabonas stratēģijas trešajam pilāram tiek pievērsts pārāk maz uzmanības, sociālā kohēzija nevis nostiprinās, bet gan pavājinās.

2.4 Tā sekas skaidri atspoguļojas darba tirgū. Nelegālā darba īpatsvars palielinās, un atkal ir parādīties tāds darbaņēmēju

veids kā dienas strādnieki, kurus vēl nesen uzskatīja par izzudušu parādību.

2.5 Jaunie dienas strādnieki savu darbu piedāvā uz ielas, vietās, kuras negodīgi starpnieki pazīst kā "savākšanas punktus". Viņus nolīgst uz dienu, nemaksājot par viņiem ne nodokļus, ne sociālās iemaksas, viņiem jāstrādā pārāk garas stundas, viņu darbs netiek pietiekami apmaksāts un viņus nekādā veidā neaizsargā jau tā nepietiekamās darba tiesību normas.

2.6 Pirms dažiem gadiem darba tirgus, jo īpaši attiecībā uz mazkvalificētu vai nekvalificētu darbu, vēl pastāvēja tikai valstu ietvaros. Pēc ES paplašināšanas 2004. gadā Eiropas darba tirgus atvērs arī minētajai darba tirgus kategorijai. Pēc 2007. gada paplašināšanās, tirgū ienākot darbaņēmējiem no Bulgārijas un Rumānijas, piedāvājums krasi palielinājās.

2.7 Minētā tendence jo īpaši izpaužas lauksaimniecībā. Turklāt daudzi, kas meklē darbu ārvalstīs, gandrīz vienmēr savu pirmo darbu atrod tieši minētajā nozarē.

2.8 Ar šo atzinumu EESK vēlas ES darba kārtībā pievērst uzmanību skatāmajam jautājumam, lai attiecīgās Eiropas iestādes kopā ar dalībvalstīm un sociālajiem partneriem meklētu šīs lielās, traģiskās un, diemžēl, augošās problēmas risinājumus.

3. Lauksaimniecība

3.1 Lauksaimniecība ir tādu saimniecisko darbību kopums, kuru rezultātā tiek pārveidota vide, lai audzētu augus un dzīvniekus⁽¹⁾. Atkarībā no produkta, ražošanas metodes un labklājības līmeņa izmanto daudzas un dažādas tehnikas, sākot no darba ar vienkāršiem darbarīkiem, līdz pat lielām lauksaimniecības mašīnām, kas arvien vairāk aizstāj roku darbu.

3.2 Lauksaimniecības nozare ES ir liela nozare. ES kopā lauksaimniecībā izmanto 160 miljonu hektāru zemes un tajā ir 11 miljonu lauksaimniecības uzņēmumu, kas dod darbu kopā 15 miljoniem cilvēku. Vairumā tie ir paši zemnieki un viņu ģimenes locekļi, bet aptuveni 1 miljons uzņēmumu nodarbina kopā 6,5 miljonus darbaņēmēju. No tiem 4,5 miljoni veic sezonas darbu, un nezināms skaits šo strādnieku ir nodarbināti kādā valstī, kas nav viņu izcelsmes valsts⁽²⁾. Daudzi sezonas strādnieki nāk no Polijas, Bulgārijas un Rumānijas.

3.3 Lauksaimniecības nozari var iedalīt vairākās apakšnozarēs. Dzīvnieku audzēšana (lopkopība) un akvakultūra (zivkopība), dārzkopība (augu ar īsu veģetācijas periodu, piemēram, dārzenus, dekoratīvo augu, augļu, sēņu maza apmēra audzēšana) un laukkopība (atšķiras no dārzkopības ar to, ka laukkopība notiek lielākā mērogā un prasa mazāk darbu). Komerציālā mežkopība ne visur Eiropā ir lauksaimniecības daļa, dažas valstīs to uzskata par atsevišķu nozari.

⁽¹⁾ NACE kods A.

⁽²⁾ www.agri-info.eu

3.4 Lauksaimniecībā ražo ne tikai pārtiku, bet arvien lielākā mērā arī citas preces, piemēram, ziedus, zvērādas, ādu, biodegvielu (biodīzeļdegvielu, etanolu, gāzi, ātri augošu kokus), enzīmus, šķiedras utt. Ģenētiski modificētus augus izmanto arī īpašu medikamentu ražošanā.

3.5 Starptautiskās Darba organizācijas ⁽³⁾ un Eurofound ⁽⁴⁾ dati liecina, ka lauksaimniecība ir viena no bīstamākajām nozarēm darba ņēmējiem. Veicot darbu, ik gadus kopumā notiek 335 000 nāvējošu nelaimes negadījumu, un vairāk nekā puse no tiem, t.i., 170 000, lauksaimniecības nozarē.

4. Nelegālā darba veidi

4.1.1 Dažādu juridisku sarežģījumu dēļ Eiropas Savienībā nav iespējams noteikt viennozīmīgu un kopīgu nelegālā darba definīciju. Prakse, kas kādā valstī ir pavisam ierasta (ja kāda joma nav regulēta, nav noteikumu, ko ievērot), kādā citā valstī ir neiespējama vai pat tiek uzskatīta par likumpārkāpumu.

4.2 Dažādās dalībvalstīs pastāv atšķirīgas nelegāla darba definīcijas. Runa ir par darbu, ko neatspoguļo tautsaimniecības oficiālā statistika. Lai gan attiecīgi skaitliski dati pastāv, tiem bieži ir viens un tas pats avots, tos ne vienmēr var pārbaudīt, un tāpēc tie ne vienmēr ir uzticami. Nevar tomēr apstrīdēt, ka nelegālais darbs ir ļoti izplatīta parādība.

4.3 Praktiski visās valstu neoficiālā darba definīcijās uzsvars ir uz nodokļu maksāšanas pienākuma nepildīšanu. Gandrīz visās definīcijās ir minēta arī pienākuma nepildīšana attiecībā uz sociālo drošību. Vienlaikus jāatzīmē, ka valstu nelegālā darba definīcijās gandrīz nekad netiek minēta citu saistību nepildīšana darba tiesību jomā (darba apstākļi, darba laiks, vispārēji saistoši kolektīvie līgumi).

4.4 Neoficiālo darbu veic neregistrēti darba ņēmēji, kas ne vienmēr ir darba migranti bez darba un/vai uzturēšanās atļaujas. Arī cilvēki, kam ir vajadzīgie dokumenti — vai arī tie, kuriem tādi nav nepieciešami, jo viņi pastāvīgi dzīvo valstī, kur likumpārkāpums notiek — veic nelegālu darbu. Cilvēki bez derīgiem dokumentiem turklāt atrodas nedrošākā situācijā, tādēļ ir vieglāk izmantojami nekā cilvēki, kuriem tādi dokumenti ir. Turklāt pedējai minētajai grupai ir pieejams legālais darba tirgus, bet personām bez derīgiem dokumentiem tas nav pieejams.

4.5 Blakus ierastajām algota darba formām pastāv arī "pašnodarbinātie bez personāla". Šādus "pašnodarbinātos" uzskata par uzņēmējiem, par viņiem nav jāmaksā ienākumu nodoklis un sociālās iemaksas. Par minētajiem maksājumiem viņi ir atbildīgi paši.

4.6 Viņus neizsargā arī darba tiesību normas, kas attiecas uz darba ņēmējiem. Uz viņiem neattiecas noteikumi par minimālo atalgojumu, maksimālo darba laiku nedēļā un drošiem un veselīgiem darba apstākļiem. Ņemot vērā smagu nelaimes gadījumu darbā augsto apdraudējumu (skat. 3.5), tas nav pieņemami. Šie pašnodarbinātie var strādāt saskaņā ar likmēm un nosacījumiem, par kuriem viņi paši vienojušies ar darba devēju.

4.7 Agrāk pašnodarbinātie bija pieredzējuši savas profesijas speciālisti ar īpašām prasmēm kādā jomā. Parasti viņi daudzu gadu laikā bija profesionāli apliecinājuši savu kvalifikāciju, kas bija nepieciešams, lai kļūtu par pašnodarbinātu personu.

4.8 Ārpakalpojumu un arvien pieaugošo apakšlīgumu izmantošanas rezultātā, uzņēmumam atbrīvojies no mazāk būtiskām funkcijām, apakšuzņēmējus šobrīd piesaista daudz vairāk, nekā tikai specializēta darba veikšanai. Pietiek nodarbināt tikai dažus labi apmācītus pastāvīgus darbiniekus, bet vienkāršos uzdevumus aizvien vairāk izpilda ārpakalpojumu sniedzēji un apakšuzņēmēji. Šāda darba pieprasījumu arvien vairāk apmierina liels skaits jauno pašnodarbināto, kas ieplūst darba tirgū. Daudzu jauno pašnodarbināto galvenā specializācija galvenokārt ir lēts, nekvalificēts darbs.

4.9 Patiesībā tā ir tikai šķietami neatkarīga darba forma, ko īpaši izmantoja pagājušā gadsimta 80. gadu beigās, lai eksportētu bezdarbu no Īrijas un Apvienotās Karalistes. Agrāk Anglijas tiesību aktos bija noteikti kritēriji, kas ļāva pārbaudīt, vai pašnodarbinātie patiešām atbilst konkrētām prasībām. Saskaņā ar vienu no priekšnoteikumiem viņi bija kāda darba speciālisti. Toreizējā Apvienotās Karalistes valdība šos kritērijus atcēla, un tādējādi daudz lielāks skaits personu pēkšņi varēja reģistrēties kā pašnodarbinātie un strādāt kontinentālajā Eiropā, nerēķinoties ar tur esošo dalībvalstu darba tiesībām ⁽⁵⁾.

4.10 Minētā parādība vairs nav raksturīga tikai anglosakšu valstīm. Piemēram, Polijas valdības pārstāvis kādā konferencē par darba ņēmēju brīvu apriti informēja, ka viņa valdība ir aicinājusi darba meklētājus reģistrēties kā pašnodarbinātām personām ⁽⁶⁾. Tā viņi var izvairīties no visiem citās dalībvalstīs vēl spēkā esošiem ierobežojumiem un strādāt visur. Šādā veidā pašnodarbinātas personas statusu pastāvīgi apzināti izmanto kā mākslīgu konstrukciju, lai ar vairāku apakšlīgumu un ārpakalpojumu starpniecību apietu likumus un darba tiesību normas. Līgumi ar šķietamiem pašnodarbinātajiem, kuru pakalpojumus bieži piedāvā darba aģentūras, ļauj atbrīvoties arī no jebkādas atbildības par pienākumu, kas saistīti ar ienākumu nodokli un sociālo drošību, izpildi.

⁽³⁾ Starptautiskā darba organizācija, Apvienoto Nāciju Organizācijas aģentūra, kas atrodas Ženēvā.

⁽⁴⁾ Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds Dublinā.

⁽⁵⁾ Eiropas institūts celtniecības jomas darbaspēka pētniecībai (*European Institute for Construction Labour Research*).

⁽⁶⁾ FAFA, konference par darba ņēmēju brīvu apriti, 2006. gada 1. jūnijs, Oslo, www.fafa.no

4.11 Arī būvniecībā šī parādība ir plaši izplatīta, un šajā nozarē ir veikts daudz vairāk attiecīgu pētījumu nekā lauksaimniecības nozarē. Abām nozarēm ir daudz kopīgu iezīmju, bet galvenokārt tām abām ir raksturīgi trīs lielākie nelegālā darba riska faktori: intensīvs, pagaidu darbs, ko galvenokārt veic ieceļojuši strādnieki. Būvniecības nozares sociālie partneri jau ir šo apdraudējumu atzinuši un lūguši Eiropas Komisiju piešķirt subsīdijas, lai 18 dalībvalstīs veiktu pētījumu par (šķietamiem) pašnodarbinātajiem. Komisija ir pozitīvi atsaukusies uz šo pieprasījumu, un līdz šī gada beigām par pētījuma priekšlikumu tiks izsludināts Eiropas mēroga piedāvājumu konkurss.

4.12 Tas, ka vēl joprojām nepastāv darba attiecību ES līmeņa tiesiskais regulējums, paver brīvas iespējas apšaubāmajam lēta darbaspēka tirgum. Tas izraisa nopietnas kaitīgas blakus parādības Eiropas mērogā. Arī Eiropas Komisija ir konstatējusi šo faktu savā Ziņojumā par 2003. gada Pievienošanās līgumā noteikto pārejas pasākumu darbību, kurā tā konstatē, ka "ka ierobežojumi, iespējams, ir veicinājuši ES-8 valstspiederīgo iespējas meklēt citus saimnieciskas darbības veidus, kuru izpausme ir ārkārtīgi liels norikoto darba ņēmēju pieplūdums vai darba ņēmēji, kas reģistrējušies kā pašnodarbinātas personas" (7).

4.13 Šajā pašā ziņojumā Komisija konstatē: "Atzīstot, ka migrācijas plūsmas no ES-8 valstīm uz ES-15 valstīm bijušas pieticīgas, sociālie partneri stingri uzsvēra, ka jāizvairās no darba standartu erozijas un "sociālā dempinga". Viņi norādīja arī, ka legāla darba ierobežojumi patiesībā veicina nedeklarēta darba, viltus pašnodarbinātības, kā arī fiktīvu pakalpojumu sniegšanas un apakšlīgumu slēgšanas izplatību". Tālāk tekstā Komisija koriģē iepriekš minēto, norādot, ka "patiesās migrācijas plūsmas caur paplašināto ES var arī būt lielākas, nekā šķiet, spriežot pēc šajā ziņojumā sniegtajiem datiem, jo oficiālā statistika pilnībā neatspoguļo nedeklarēta darba problēmu". Vispārīgi Komisija konstatē, ka darba tirgus pieejas ierobežojumu rezultātā vairāk var tikt izmantots nedeklarēts darbs.

4.14 Piemēram, Nīderlandē dārkopībā, kur lauksaimniecības nozarē ir visvairāk darba ņēmēju, 1992. gadā bija 54,200 pilnslodzes ekvivalentu (*Full Time Equivalents*). Gandrīz 87 % darba ņēmēju bija nodarbināti pastāvīgi, bet nedaudz vairāk par 13 % bija saistīti ar uzņēmumu kādā citādā veidā (nepilna laika darbinieki, pagaidu darba līgums, (šķietami) pašnodarbinātie. Tajā pašā nozarē 2005. gadā bija 59 000 pilnslodzes ekvivalentu, bet tikai 61 % tur strādāja pastāvīgi, un 39 % bija saistīti ar uzņēmumu citādā veidā. Turklāt tie ir tikai tautsaimniecības oficiālās statistikas dati. Saskaņā ar aplēsēm 2007. gada pavasarī nozarē nelegāli nodarbināja vēl 40 000 pilnslodzes ekvivalentu (8),

tomēr šķiet, ka dārkopībā nelegālā darba daļa pastāvīgi samazinās kopš atcelti ierobežojošie pasākumi attiecībā uz to valstu pilsoņiem, kas ES pievienojās 2004. gadā.

5. Darba standartu apdraudējums

5.1 Dažu aizvadīto gadu pieredze rāda, ka darba tirgus pieejamības ierobežojumi bieži vien rada pretēju rezultātu iecerētajam. Tiek apieti likumi un darba tiesību normas. Darba meklētājiem no Rumānijas un Bulgārijas līdz 2008. gada 31. decembrim nav nekādu ierobežojumu Igaunijā, Latvijā, Lietuvā, Polijā, Slovākijā, Čehijā, Zviedrijā, Somijā, Kiprā un Slovēnijā, lai gan pēdējās minētajās trīs valstīs viņiem jāreģistrējas. Pārējās 15 ES dalībvalstīs darba meklētājiem no Rumānijas un Bulgārijas jāskatās ar ierobežojumiem (9). Arī uz darba meklētājiem no 10 dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. gadā, vēl joprojām attiecas noteikti ierobežojumi, tomēr tie nav spēkā tik daudzās valstīs un nav tik plaši kā Bulgārijas un Rumānijas pilsoņiem (10).

5.2 Darbaspēka migrācijai Eiropā ir tautsaimniecisks raksturs, un to izraisa darba ņēmēju brīva kustība ES, kur dažādu dalībvalstu starpā pastāv lielas labklājības līmeņa atšķirības. Lielais bezdarbs vairākās jaunajās dalībvalstīs un lēta un mazkvalificēta darbaspēka pieprasījums 15 vecajās dalībvalstīs uztur nepārtrauktu darba meklētāju plūsmu.

5.3 Daudzi no viņiem atrod darbu lauksaimniecības nozarē, kur darba piedāvājumam ir sezonāls raksturs un ražas novākšanas laikā ievērojami palielinās pieprasījums pēc papildu darbaspēka. Lauksaimniecībā pastāv arī lielāks sociālā dempinga risks nekā citās nozarēs — cita starpā tādēļ, ka dažās dalībvalstīs lauksaimniecības nozarē nepastāv darba koplīgumi, bet, ja tādi ir, daudzos gadījumos tie nav vispārēji saistoši.

5.4 Sezonas darbs ES lauksaimniecībā ir strukturāls elements. Bez elastīga darbaspēka ilgtspējīga un efektīva lauksaimnieciskā ražošana nav iespējama. Sezonas darbu lauksaimniecības nozarē lielākoties veic migrējoši darba ņēmēji. Tas dažreiz izraisa problēmas, kas apdraud sociālo kohēziju.

5.5 Migranti, kas strādā legāli, bieži ir lētāks darbaspēks nekā vietējie darba ņēmēji, jo darba devējs par viņiem nemaksā dažādas iemaksas, galvenokārt nozares darbinieku apmācības un pensiju fondos. Migranti no 10 dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. gadā un uz kurām vēl joprojām attiecas ierobežojumi vairāku "veco" dalībvalstu darba tirgū, bieži vien strādā daļēji nelegāli, nodokļu iestādēm neziņojot par visām nostrādātajām stundām. Migranti no Bulgārijas un Rumānijas, uz kuriem attiecas vēl vairāk ierobežojumu, parasti ir plaši pārstāvēti

(7) COM(2006) 48 galīgā redakcija.

(8) *Productschap Tuinbouw*, www.tuinbouw.nl

(9) http://ec.europa.eu/employment_social/free_movement/enlargement_en.htm

(10) <http://ec.europa.eu/eures/home.jsp?lang=lv>

nelegālā darba tirgū. Nelegālā darba veicēji nesāņem atalgojumu par visām nostrādātājām stundām, samaksa par darba stundu ir pārlietu zema un saskaņā ar ļoti neizdevīgajiem darba līgumiem viņi ir spiesti strādāt kā (šķietami) pašnodarbinātie.

5.6 SDO ir izstrādājusi vairākas konvencijas par šajā atzīmā analizētajiem jautājumiem, proti, 97. konvenciju (par migrējošiem darba ņēmējiem, 1949), 143. konvenciju (par strādniekiem migrantiem, papildu noteikumi, 1975), 181. konvenciju (par privātām darba aģentūrām, 1997) un 184. konvenciju (par drošību un veselības aizsardzību lauksaimniecības nozarē, 2001); 97. un 181. konvenciju **nav** ratificējušas 17 no 27 ES dalībvalstīm, savukārt 143. konvenciju **nav** ratificējušas 22, bet 184. konvenciju **nav** ratificējušas 24 dalībvalstis. Neviena no ES pašreizējām 27 dalībvalstīm nav ratificējusi visas četras konvencijas ⁽¹¹⁾. SDO 2006. gadā izstrādāja arī ieteikumus par darba attiecībām ⁽¹²⁾. Ieteikumu galvenais mērķis bija uzlabot visu valstu tiesību aktus, lai skaidri noteiktu kopīgi izprastu atšķirību starp pašnodarbinātajiem un darba ņēmējiem. Tas ir nepieciešams, lai izskaustu aizvien plašāk izplatīto negodīgo praksi, ko izmanto nolūkā slēpt to, ka strādājošie, kas pieņemti darbā kā pašnodarbinātie, faktiski ir darba ņēmēji ⁽¹³⁾.

6. Darba standartu aizstāvēšana

6.1 Pamatprincipam jābūt tādām, ka pret migrējošajiem darba ņēmējiem visādā ziņā izturas tāpat kā pret vietējiem darba ņēmējiem, ar kuriem viņi strādā kopā. Par vienādu darbu jāmaksā vienāds atalgojums, un jānodrošina labāka piekļuve sociālās drošības sistēmai. Tas ir svarīgi ne tikai tādēļ, lai darba ņēmēji būtu sociāli aizsargāti. Tas ir arī darba devēju saimnieciskajās interesēs (līdzvērtīgi godīgas konkurences apstākļi), kā arī dalībvalstu finanšu interesēs (nodokļi). Iepriekš minētais princips nebūt netiek vispārēji piemērots. Kad Nīderlandē atcēla ierobežojumus attiecībā uz to dalībvalstu pilsoņiem, kas ES pievienojās 2004. gadā, sociālie partneri izteica vēlēšanos no 2007. gada 1. maija sadarbīties, lai veiktu darba un sociālās likumdošanas un noteikumu piemērošanas kontroli. Valdības iestādes piekrita izstrādāt attiecīgu politiku. Līdz šim brīdim tas vēl nav devis nekādus taustāmus rezultātus.

6.2 Eiropas Parlaments un Padome ir izstrādājusi priekšlikumu direktīvai, ar ko nosaka sankcijas darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu iedzīvotājus, kuri dalībvalstīs uzturas nelegāli ⁽¹⁴⁾. Priekšlikumā paredzētas saskaņotas sankcijas pret darba devējiem, preventīvi pasākumi, definēta laba prakse sankciju piemērošanā pret darba devējiem, kā arī paredzēta šādas prakses apmaiņa starp dalībvalstīm.

6.3 Priekšlikums izstrādāts tādēļ, ka ES nelegāli uzturas ļoti daudz trešo valstu iedzīvotāju (saskaņā ar aplēsēm 4,5 līdz 8 miljoni). Tā rezultātā tiek veikts nelegāls darbs, un blakus

⁽¹¹⁾ <http://www.ilo.org/ilolex/english>

⁽¹²⁾ SDO (2006), Ieteikumi par darba attiecībām (*Employment Relationship Recommendation*) R 198.

⁽¹³⁾ *Amsterdam Institute of Advanced Labour Studies*.

⁽¹⁴⁾ COM(2007) 249 galīgā redakcija.

būvniecībai, viesnīcu pakalpojumiem un uzkopšanas darbiem lauksaimniecība ir viena no četrām jomām, kurās šāda prakse ir izplatīta visvairāk. Eiropas Parlaments un Padome priekšlikumā secina, ka nelegālais darbs "tāpat kā ES pilsoņu nedeclarētais darbs, rada zaudējumus valstij, pazemina vispārējo algu un darba apstākļu līmeni, var ietekmēt konkurenci un nozīmē, ka nedeclarētie darba ņēmēji nevarēs izmantot veselības apdrošināšanas priekšrocības un neieņūs pensijas tiesības".

6.4 Savā ziņojumā par 2003. gada Pievienošanās līgumā paredzēto pārejas pasākumu darbību (laika posmā no 2004. gada 1. maija līdz 2006. gada 30. aprīlim) Eiropas sociālie partneri secina, ka "ka legāla darba ierobežojumi patiesībā veicina nedeclarēta darba, viltus pašnodarbinātības, kā arī fiktīvu pakalpojumu sniegšanas un apakšlīgumu slēgšanas izplatību". Ņemot vērā šo pieredzi, labāk būtu atcelt visus ierobežojumus darba ņēmējiem no 12 dalībvalstīm, kas Eiropas Savienībai pievienojās 2004. un 2007. gadā, lai visiem nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas. Vairums Eiropas sociālo partneru to atbalsta, ar nosacījumu, ka Kopiena, valstis, kā arī paši sociālie partneri īsteno konkrētus pasākumus, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi pret darba migrantiem.

6.5 Kamēr ierobežojumi nav atcelti, EESK aicina ierosināto direktīvu (ar ko nosaka sankcijas pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri ES uzturas nelegāli) piemērot arī attiecībā uz darba devējiem, kas nelegāli nodarbina to ES dalībvalstu iedzīvotājus, uz kurām vēl attiecas ierobežojumi. Turklāt Komiteja uzskata, ka ir būtiski, lai Eiropas Savienība īpašu uzmanību pievērstu ne tikai direktīvas transponēšanai visu dalībvalstu tiesību aktos, bet arī tās praktiskai īstenošanai.

6.6 Turklāt direktīva ļauj novērst dalībvalstu vidū pastāvošās lielās atšķirības attiecībā uz kontroles kvalitāti un intensitāti, kā arī soda apmēriem. Piemēram, Nīderlandē darba devējam, kas izmanto nelegālu darbaspēku, vislielākais iespējamais sods ir 6 700 EUR par darba ņēmēju. Beļģijā šī summa sasniedz 20 000 EUR un Luksemburgā 50 000 EUR. Savukārt dažas dalībvalstis vēl nav noteikušas vispār nekādas sankcijas attiecībā uz darba devējiem, kas izmanto nelegālu darbaspēku.

6.7 Labas prakses apmaiņa ir sociālās kohēzijas stiprināšanas procesa būtiska sastāvdaļa. Plovdivā ⁽¹⁵⁾ notikušās uzklaušanās laikā tika vērsta uzmanība uz vairākiem šādas prakses piemēriem:

— Austrijas pierobežas reģionā Burgenlandē ⁽¹⁶⁾, kas robežojas ar Ungāriju, ir izveidota starptautiska arodbiedrību padome. Tajā sadarbojas Austrijas un Ungārijas arodbiedrības, lai nodrošinātu to, ka pārrobežu darbs notiek saskaņā ar tiesību aktiem un noteikumiem;

⁽¹⁵⁾ Plovdiva, Bulgārija 18.9.2007.

⁽¹⁶⁾ www.igr.at

- Apvienotajā Karalistē ⁽¹⁷⁾ ir sertificēta tā saucamā “gangmaster” (komandu vadītāju) sistēma. Izmantojot stingras kontroles, valdība piešķir licences labticīgiem komandu vadītājiem, kas kā starpnieki ievērojamā mērā apmierina pieprasījumu pēc sezonālā darbaspēka lauksaimniecības nozarē. SDO savās publikācijās vērs īpašu uzmanību uz minēto labas prakses piemēru;
- Beļģijā sociālie partneri lauksaimniecības jomā ir vienojušies par efektīvu administratīvās kontroles sistēmu, lai novērstu nelegālu darbu; ⁽¹⁸⁾
- Nīderlandē sociālie partneri 2007. gadā ieviesa sertifikācijas sistēmu, kurai jānodrošina laba sociālo un darba normu ievērošanas kontrole pagaidu darba gadījumā. ⁽¹⁹⁾ Sistēmai vēl ir trūkumi, bet nolūks ir labs un pirmie rezultāti ir daudzsolīši;
- Itālijā sociālie partneri, darba ministrs un zemkopības ministrs 2007. gada septembrī vienojās par plašu

Briselē, 2007. gada 13. decembrī

programmu cīņai pret neoficiālā darba un šķietamu pašnodarbināto darba izplatību lauksaimniecības nozarē ⁽²⁰⁾;

- SDO ir izstrādājusi programmas, lai regulētu privāto darba aģentūru darbību un tādējādi novērstu to, ka migrējošie darba ņēmēji, izmantojot apšaubāmu starpnieku pakalpojumus, kļūst par cilvēku tirdzniecības upuriem un ir spiesti veikt piespiedu darbu. Minētās programmas ir paredzētas likumdevējiem, darba inspekcijām, policijas dienestiem u.c.

6.8 Vairākos piemēros atspoguļotās situācijas tomēr pilnībā nevar salīdzināt ar situāciju, kādā ir darba ņēmēji no Bulgārijas un Rumānijas, kas meklē darbu Eiropas Savienības 15 “vecajās” dalībvalstīs. Piemēram, darba ņēmēji no Ungārijas, kas strādā Burgenlandes federālajā zemē, katru vakaru atgriežas mājās, savukārt darba ņēmēji no Bulgārijas un Rumānijas daudzus mēnešus ir tālu no mājām. Arī šajās situācijās iespējami noteikumu pārkāpumi, tomēr daudz mazākā mērā. Aktīvi piemērojot pastāvošos pasākumus, šos pārkāpumus var labi atklāt un piemērot sankcijas. Vispārēji tomēr rodas iespaids, ka minētajā reģionā darba apstākļi ir sociāli pieņemami.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Dimitris DIMITRIADIS

⁽¹⁷⁾ www.gla.gov.uk

⁽¹⁸⁾ www.limoso.be, www.kszf.gov.be/En/CBSS.htm

⁽¹⁹⁾ www.normeringarbeid.nl

⁽²⁰⁾ www.lavoro.gov.it, www.lavorogov.it/nr/rdonlyres/7E345511-29CC-4D81-B502-225F85070D3C/0/new_n12ottobre07.pdf